

УДК 343.241

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОКАРАНЬ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Ніколаєнко Т.Б., к. ю. н., доцент,
докторант
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

У статті викладено авторську позицію систематизації покарань, що застосовуються до військовослужбовців. Визначено групи та види покарань. Окреслено проблемні питання.

Ключові слова: класифікація покарань, покарання, що можуть застосовуватися до військовослужбовців, виключність застосування.

В статье изложена авторская позиция систематизации наказаний, применяемых к военнослужащим. Определены группы и виды наказаний. Указаны проблемные вопросы.

Ключевые слова: классификация наказаний, наказания, которые могут применяться к военнослужащим, исключительность применения.

Nikolaienko T.B. CLASSIFICATION OF THE PUNISHMENTS APPLICABLE TO MILITARY: NOTION, FEATURES, PROBLEMATIC ISSUES

The article throws the light on the author's view concerning the classification of the punishments applicable to military. The groups and kinds of punishments have been defined. The problematic issues have been outlined.

Key words: punishments classification, punishments applicable to military, exclusiveness of using.

Постановка проблеми. Інтенсивне реформування Збройних Сил України, їх розвиток для формування боєздатних, мобільних, якісно підготовлених, всебічно забезпечених, професійних військових сил на фоні складної військово-політичної, оперативного-стратегічної та економічної ситуації визначили низку проблем функціонування сил оборони, серед яких необхідність підвищення професійного рівня персоналу, створення достатнього військового резерву, зміцнення військової дисципліни з викоріненням негативних явищ у військовій сфері, які набули пріоритетного значення. Шалене зростання рівня військової злочинності (семикратний розмір порівняно із 2012 р.) з питомою вагою злочинів у сфері посягання на порядок несення та проходження військової служби за період проведення антитерористичної операції викликало неабияке занепокоєння.

Насамперед з боку суспільства назривала ситуація тотальної недовіри населення до «силовиків». Особи, яких необхідно було призвати на військову службу у зв'язку з оголошенням часткової мобілізації, намагалися уникнути цього. Також значна кількість порушників закону з боку військовослужбовців вимагала негайного втручання для забезпечення належної військової дисципліни серед військовослужбовців.

На вимогу Рішення Ради національної безпеки й оборони України «Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки» від 4 листопада 2014 р. були вжиті кардинальні заходи щодо посилення кримінальної відповідальності за окремі військові злочини, вчинені в умовах воєнного стану та особливого періоду. Як зазначав А. Кожем'якін, таке рішення є вкрай актуальним та сприятиме зміцненню дисципліни військовослужбовців, особливо у зв'язку із проведенням антитерористичної операції [1]. Розширюючи обсяг криміналь-

ної відповідальності, криміналізуючи окремі діяння, що посилюють санкції статей за військові злочини, законодавець вкотре не звернув жодної уваги на наукові дослідження, наявні проблеми практики, пропозиції вчених щодо ймовірних шляхів вирішення проблем та ефективність їх досягнення. Можливості застосування до військовослужбовців більш доцільних та достатніх для досягнення мети покарання заходів кримінально-правового впливу на таку особливу категорію осіб залишилися осторонь.

Ступінь розробленості проблеми. Покарання, які можуть застосовуватися до військовослужбовців у межах правового регулювання як спеціальні покарання, у юридичній літературі неодноразово піддавались науковому диспуту. Праці Х.М. Ахметшина, В.О. Бугаєва, О.К. Зателепина, О.Л. Карабанова, В.П. Мосієнка, Ю.А. Пономаренка, М.Ю. Птіцина, А.В. Ракова, В.В. Сивова, А.А. Тер-Акопова, А.А. Толкаченка, М.І. Хавронюка, В.О. Шамрая, А.І. Шилова та ін. на монографічному та дисертаційному рівнях здебільшого стосувалися дослідження окремих видів покарань, що застосовуються до військовослужбовців, або навіть комплексності в аспекті їх виконання, звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, проте не за законодавством України.

Метою статті є аналіз покарань, що можуть застосовуватися до військовослужбовців, із подальшою їх систематизацією за специфічними ознаками.

Виклад основного матеріалу. Необхідність класифікації покарань у системі покарань стосовно військовослужбовців у науці кримінального права перебувала неодноразово в полі зору науковців. На фоні широкого різноманіття критеріїв поділу вона висвітлювалась у розрізі особливостей суб'єкта, для якого призначалася. Ще у XIX ст. мав міс-

це поділ на загальні та особливі (виключні, спеціальні) покарання, що застосовувались до військовослужбовців. З розвитком науки, законотворчої діяльності питання такої класифікації продовжує набирати обертів своєї актуальності.

На сьогодні загальноприйнятим вважається поділ покарань за суб'єктом, до якого вони можуть застосовуватися, на загальні та спеціальні. Проте із приводу загальності покарань у літературі існують певні зауваження. Так, Ю.А. Пономаренко у своєму монографічному дослідженні щодо загальних покарань зауважував, що останні можуть мати обмеження стосовно кола осіб, до яких вони застосовуються. Так, зокрема, штраф не може бути призначений неповнолітньому, який не має самостійного заробітку, конфіскація майна – особі, що вчинила злочин, віком до 18 років, а позбавлення волі на певний строк – неповнолітній особі, що вчинила злочин невеликого ступеня тяжкості вперше. Такі обмеження стосуються й інших категорій осіб. Тому зазначений поділ покарань, на думку вченого, є доволі умовним [2, с. 44].

З такою ситуацією, на нашу думку, дійсно, не можна не погодитись. Обставини, що виключають (обмежують) можливість призначення того чи іншого загального покарання, можуть відноситися до будь-якої категорії осіб. Так, щодо військовослужбовців, зокрема вагітних жінок, не може бути призначено покарання у вигляді громадських робіт, арешту (за наявності дитини віком до семи років), обмеження волі (за наявності дитини віком до чотирнадцяти років), довічного позбавлення волі. Тому доцільніше більш критично відноситись до такої ситуації та ставити питання щодо розгляду указаної класифікації через призму узагальнюючих груп зі сталими похідними.

У межах правового регулювання спеціальних покарань, що можуть призначатися військовослужбовцям, у юридичній літературі також приділялася доволі велика увага. У ґрунтовних працях Х.М. Ахметшина, О.К. Зателепіна, В.В. Сивова, А.А. Тер-Акопова, А.А. Толкаченка та ін. розуміння суті спеціальних військових видів покарань та їх ознак перебувало в колі дискусій. На переконання вчених, такі покарання (спеціальні військові) відзначаються особливістю призначення їх щодо військовослужбовців і супроводжуються позбавленнями та обмеженнями їхніх прав та свобод у специфічних умовах проходження військової служби [3, с. 133; 4, с. 16] протягом певного строку або позбавленням такого статусу та пов'язаною із цим втратою відповідних прав, пільг та переваг [5, с. 40; 6, с. 21].

Тобто, з одного боку, виділяються спеціальні військові покарання, які призначаються виключно військовослужбовцям (різних категорій, які проходять військову службу за призовом чи контрактом), обумовлені особливостями проходження ними військової служби та відзначаються спеціальною метою – військового виховання, що забезпечує збереження у складі військових формувань тих засуджених, які можуть бути виправлені під впливом спеціальних кримінально-виправних

заходів. З іншого – покарання у вигляді позбавлення військового звання, призначення якого тягне за собою втрату військовослужбовцем свого статусу та пов'язаних із цим прав, пільг, переваг.

Позиціонуючи поняття спеціальних військових видів покарань як таких, що призначаються виключно військовослужбовцям у специфічних умовах проходження військової служби, автори залишають поза увагою такий вид покарання, як арешт. Для військовослужбовців виконання арешту, як і інших спеціальних військових покарань, супроводжується обмеженням прав та свобод військовослужбовця у специфічних умовах проходження ним військової служби. У такому разі йдеться про так званий військовий арешт – покарання, яке застосовується виключно до військовослужбовців з особливістю відбування його на гауптвахті. На думку окремих вчених, арешт щодо військовослужбовців є покаранням, що примикає до службового обмеження та тримання в дисциплінарному батальйоні [7, с. 277] і застосування якого можливе щодо різних категорій осіб. Зрозуміло, що така позиція обумовлена положеннями законодавця, який визначив арешт як загальний вид покарання, що може бути застосований до будь-якої особи. Але це не дає підстав скидати з рахунків можливості розглядати цей вид покарання як такий, що застосовується виключно до військовослужбовців.

Особливий характер службової діяльності, специфіка військової служби як державної служби особливого характеру, що пов'язана з обороною України, її незалежності та територіальної цілісності, вимагає підвищеної уваги до її охорони. Використання засобів кримінально-правового впливу є одним із ефективних інструментів його досягнення. Як відмічав М.О. Шулепов, спеціальні військові покарання є дійовим інструментом підтримання військового порядку, де рівень рецидиву в осіб, які відбувають покарання, є доволі низьким [8, с. 202].

Покарання, які призначаються виключно військовослужбовцям, поряд із досягненням мети покарання відзначаються наявністю серед засуджених військовослужбовців військового виховання, забезпеченням підтримання відповідного рівня бойової та мобілізаційної готовності, військової дисципліни та правопорядку, спрямуванням подальшого розвитку та корегуванням у засуджених професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості та в межах продовження несення військової служби – збереженням наявних фахівців. Організація та проведення такої діяльності у форматі подальшого проходження військової служби засудженими військовослужбовцями здійснюють більш ефективний виховний вплив, ніж відбування покарання поза його межами. Військовий колектив є наймогутнішим засобом такого виховання.

Як зазначає В.В. Ягупов, міцне виховне забарвлення має будь-яка спільна діяльність, а військова, враховуючи її екстремальний і колективний характер, поготів [9, с. 142]. Через колектив особа постійно розвивається і

вдосконалюється. Турбуючись за іншого, беручи відповідальність за нього, особа переймається духом колективізму. Втрачаючи це, знижується і її результативність. Зрозуміло, що результат залежить насамперед від самої особи, яка вчинила злочин, ступеня її суспільної небезпечності та вчиненого діяння. Проте у разі наявної можливості досягнення цілей покарання без втрати особи, особи-фахівця у військовому колективі, найдоцільніше це враховувати. Застосування більш суворих заходів впливу повинно бути обміркованим рішенням, щоб уникнути покарання заради кари та надати особі можливість виправитися в межах свого (військового) колективу. Саме особа як носій причин вчинення протиправних діянь є найважливішою ланкою всього механізму злочинної поведінки.

На жаль, суди не завжди приділяють цьому належну увагу. За даними судової статистики, з 1,2 тис. засуджених військовослужбовців за вчинення військових злочинів за перше півріччя 2016 р. лише до 25% були застосовані покарання, які реалізуються виключно до військовослужбовців, на загальному фоні зростання частки застосування позбавлення волі до засуджених осіб [10]. Але нічого дивного у цьому немає. Сам законодавець посприяв цьому.

У санкціях статей Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України), зокрема Розділу XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)», у 93% встановлено загальні види покарань, які застосовуються до військовослужбовців у разі вчинення ними саме військових злочинів із перевагою в 51,5% безальтернативності застосування позбавлення волі за основним складом злочину. Якщо за кваліфікаційними ознаками це мотивується посиленням кримінальної відповідальності за вчинення військових злочинів військовослужбовцями в умовах особливого періоду, воєнного стану чи в бойовій обстановці, то за основним складом викликають питання.

Криміналізація нових діянь, розширення обсягу кримінальної відповідальності та зміна ознак об'єктивної сторони окремих злочинів повинні мати доволі серйозне підґрунтя. Наукові розробки, детальний аналіз практики застосування, наявні статистичні дані повинні підтверджувати неефективність чи недостатню ефективність норми закону, наявність застосування якої ставала результатом безкарності діяння.

Посилюючи кримінальну відповідальність в умовах проведення антитерористичної операції, прийняття закону нібито з метою сприяння зміцненню військової дисципліни набуває ознак ситуаційності. Ще Ш.-Л. Монтеск'є зазначав, що лише деспоти спираються на страх і жорстокість. Законодавець повинен проинятися інтересами народу. Не жорстокість, а неминучість покарання – один із найбільш ефективних способів попередити злочини. Неминучість покарання, навіть помірного, завжди справляє сильніше враження, ніж страх піддатися найсуворішому покаранню. Навіть найбільш незначні страждання,

якщо вони неминучі, змушують тремтіти від страху людську душу, тоді як надія, цей дар небес, часто замінює нам все і завжди відсуває на задній план думку про суворість покарання.

Жорстокість покарання призводить до того, що бажання уникнути його посилюється залежно від того, яким великим є страждання, що нам загрожує. У тих країнах і в ті епохи, де і коли застосовувалися найжорстокіші покарання, були здійснені і найбільш криваві та нелюдські діяння, бо той самий дух бузувірства, який водив рукою законодавця, направляв руку і бандита, і найманого вбивці. З посиленням покарань ще більше черствіли душі людей, подібні до рідин, що завжди приймають форму посудини, яку вони наповнюють. Не суворість покарання, а тривалість його морального впливу найбільше відгукується в душі людини. Таким чином, на загальному фоні реформування Державної кримінально-виконавчої служби України є необхідність розвитку більш ефективного застосування альтернативних позбавленню волі покарань. А щодо військовослужбовців, то доцільніше звернути увагу на розширення нормативних можливостей застосування до них покарань, які відзначаються особливостями їх правового регулювання.

Насамперед засуджені військовослужбовці під час відбування таких покарань відзначаються подвійністю їх правового статусу із врегулюванням його нормами як кримінально-виконавчого законодавства з питань відбування та виконання конкретного виду покарання (як засудженої особи), так і нормами військових статутів та законодавства у сфері проходження та несення військової служби (як військовослужбовця).

Під час відбування таких покарань (за винятком позбавлення військового звання) за засудженим військовослужбовцем залишається унікальна можливість продовжувати проходити військову службу.

Після відбування цих покарань (службового обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, арешту із тримання на гауптвахті) та дострокового звільнення від них військовослужбовці не мають судимості (п. 4 ст. 89 КК України), внаслідок чого і в подальшому можуть безперешкодно проходити військову службу.

Тобто з упевненістю можна стверджувати, що в законодавстві є передумови для ефективного застосування адекватних правових заходів для боротьби з військовою злочинністю, хоч вони ігноруються. Тому звернемо увагу на покарання, які можуть застосовуватися до військовослужбовців в аспекті їх градації за критеріями спільності ознак.

Покарання, які можуть застосовуватися до військовослужбовців, мають доволі широкий перелік. До нього входять: штраф, позбавлення військового звання, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи (за винятком військовослужбовців строкової служби), службові обмеження для військовослужбовців, конфіскація майна, арешт, обмеження

волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі.

Але особливість правового статусу військовослужбовців дає можливість визначити, що окремі види покарань, які застосовуються до них, мають винятковість дії стосовно кола осіб. Види покарань, які застосовуються до військовослужбовців, умовно можна об'єднати у такі групи: покарання, які можуть застосовуватись до військовослужбовців та покарання, які можуть застосовуватися виключно до військовослужбовців.

До першої групи покарань можна віднести такі покарання, як: штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи (за винятком військовослужбовців строкової служби), конфіскація майна, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. До другої групи – позбавлення військового звання, службові обмеження для військовослужбовців, арешт, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.

Зрозуміло, що така класифікація покарань не є новацією в науковому світі. Висвітлення в такому ракурсі неодноразово зустрічалося в окремих наукових дослідженнях. Проте законодавець і цього не прийняв до уваги. Неналежає наукове забезпечення у правотворчій діяльності є лише результатом зневілювання покарань, що можуть застосовуватися виключно до військовослужбовців, розуміння їх доцільності та ефективності. Покарання, які можуть призначатися тільки до військовослужбовців, відзначаються особливістю їх правового регулювання і порядком відбування. Дотримуючись концептуальних положень щодо градації виконання покарань, пов'язаних із позбавленням волі (ізоляцією особи) чи не пов'язаних, можна відзначити їх прийнятність стосовно військовослужбовців.

Покарання, пов'язані з позбавленням волі (ізоляцією особи) і які можуть застосовуватися виключно до військовослужбовців, як і інші покарання, пов'язані з позбавленням волі (ізоляцією особи) та які можуть застосовуватися до військовослужбовців, відзначаються спільністю їх загальних та спеціальних ознак: фізична та духовна ізоляція, відбування покарання у спеціальному місці, режимність, строковість відбування покарання [11, с. 155]. Водночас виключність застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі (ізоляцією особи) військовослужбовця, характеризується своєю специфічністю. Подвійність правового статусу засудженого військовослужбовця обумовлює особливість правового регулювання порядку відбування покарання. Засуджені військовослужбовці перебувають у спеціальних місцях відбування покарання. Їм забезпечуються належні умови для виконання покарання та подальшого проходження військової служби. Такі функції покладені на відповідний спеціальний орган. Тобто можна зазначити, що існування такої позиції стосовно покарань, що можуть застосовуватися виключно до військовослужбовців, сприятиме забезпеченню цілісності підходу до сис-

теми виконання покарання загалом та автентичності стосовно військовослужбовців через призму специфічності ознак.

Інша сторона такої позиції – це створення балансу в цій систематизації. Ведучи мову про покарання, які застосовуються виключно до військовослужбовців та пов'язані з позбавленням волі (ізоляцією особи), не можна не згадати про ті, що не пов'язані із цим. Покарання, що можуть застосовуватися виключно до військовослужбовців та не пов'язані з позбавленням волі, у юридичній літературі викликають доволі суперечливі погляди.

Так, прихильники однієї позиції (Т.А. Денисова, С.І. Коновалова, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, М.І. Хавронюк та ін.) розглядають ідею щодо недоцільності закріплення у кримінальному законі такого виду покарання, як позбавлення військового звання, існування якого потребує виключення із цієї групи та із системи покарань загалом. Інші, навпаки, висловлюються щодо доцільності розширення сфери застосування такого покарання з можливістю його поділу на види, а також суттєвого удосконалення з кардинальними видозмінами (В.М. Петрашев, Ю.А. Пономаренко, В.В. Сивов, В.П. Шупленков). У будь-якому разі така увага до цих покарань не завадить прийняти адекватне виважене рішення. Слід лише зазначити, що покарання цієї групи (позбавлення військового звання та службові обмеження для військовослужбовців) відзначаються кардинальністю зміни правового статусу військовослужбовця, зокрема його втратою.

Систематизуючи покарання, які можуть застосовуватися до військовослужбовців за критеріями їх можливості чи виключності, слід не упускати з виду й особливі питання, наявність яких впливає на прийняття остаточного рішення. Згідно з чинним законодавством є види покарань, які обмежені у призначенні до військовослужбовців залежно від їх категорії, виду проходження військової служби, досягнення віку, статевої належності та приналежності до держави. Так, до військовослужбовців будь-якої категорії, незалежно від вищевказаних обставин, не може застосовуватися такий вид покарань, як виправні роботи. Покарання у виді громадських робіт, службових обмежень для військовослужбовців, обмеження волі мають бути помірними у застосуванні щодо військовослужбовців, які проходять строкову військову службу.

Існують певні питання і щодо такої категорії військовослужбовців, як неповнолітні та військовослужбовці-жінки.

По-перше, на них розповсюджується дія положень законодавства як щодо осіб, які не досягли певного віку або відносяться до певної статі. По-друге, вони підпадають під дію норм, що регулюють особливості проходження ними військової служби як військовослужбовців. У разі вчинення ними злочину питання обрання відповідного покарання як такого, що може бути призначено їм як військовослужбовцям, постає проблемним. Так, до неповнолітніх (військовослужбовців) можуть застосовуватися покарання, зазначені у ст. 98 КК України: штраф, громадські робо-

ти, виправні роботи, арешт та позбавлення волі на певний строк. Водночас, перебуваючи у статусі військовослужбовця, застосування до них виправних робіт виключається (ст. 57 КК України). Виникає питання: як вирішувати призначення до вказаної категорії військовослужбовців покарання, які можуть застосовуватися виключно до військовослужбовців? Набуваючи статусу військовослужбовця у шістнадцятирічному віці (для навчання у вищих військових навчальних закладах або військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів), вони позбавляються можливості до досягнення ними повноліття призначення щодо них покарань, які застосовуються виключно до військовослужбовців. Їхній статус з особливостями вікового цензу, приналежності до військової служби жодним чином не врегульований щодо особливостей їх кримінальної відповідальності. Невизначеність у законодавстві посприяла відсутності і практичного призначення покарань у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні, позбавлення військового звання, службового обмеження для військовослужбовців, арешту із триманням на гауптвахті (із проблемними питаннями його виконання). Як результат – нульовий показник їх реалізації.

Аналогічна ситуація складається і щодо військовослужбовців-жінок. Залежно від перебування їх у стані вагітності, перебування у відпустці з догляду за дитиною, наявності дітей віком до чотирнадцяти років, а також вікового цензу до військовослужбовців-жінок майже неможливо застосувати покарання (виключення становлять штраф та позбавлення волі на певний строк).

Виникає питання необхідності нормативного врегулювання класифікації покарань, які можуть призначатися до військовослужбовців із врахуванням їхнього правового статусу. Класифікації, яка не виступає самоціллю. Її пропозиція обумовлюється практичною необхідністю для вирішення проблемних питань теорії та практики призначення та відбування покарання. При цьому побудова повинна являти собою цілісну структуру з комплексним створенням закономірностей системного взаємозв'язку її елементів, із врахуванням специфіки їх особливостей, із самостійністю та незалежністю утворень та із внутрішньою логічністю структури. Особливість полягає й у виключності об'єкта карального впливу, обмеженості його характеру, міри впливу як суворості та призначення щодо виключності кола осіб із врахуванням їх правового статусу.

Визначена структуризація покарань потребує формалізованого підходу до її уніфікації в рамках чинного кримінального законодавства. Будь-яке нововведення потребує комплексного підходу до його законодавчого вирішення.

Чинна редакція ст. 51 КК України визначає структуру всіх видів покарань за критерієм їх суворості з еталоном виміру у вигляді позбавлення волі. У контексті побудови їх співвідношення визначене від менш суворого до більш суворого покарання з видовим поділом на основні, додаткові та ті, що можуть застосовуватися як основні, так і як додаткові.

Тому вести мову щодо впровадження нової системи покарань у розрізі існування самостійної підсистеми щодо військовослужбовців, на нашу думку, є доволі дискусійним.

Це пов'язано з тим, що якщо кожне дослідження в тематиці удосконалення системи покарань буде пропонувати перебудову їх системи, то чинне законодавство потерпить від постійних нововведень та унеможливлення існування єдності, цілісності та сталості в застосуванні норм. Поява нових норм викликатиме виникнення нових проблем під час реалізації їх у правозастосовній діяльності.

Крім того, будь-яка пропозиція повинна стосуватися не стільки «перекроювання» чинного законодавства, скільки усунення наявних проблем щодо посилення ефективності та можливості диференціації й індивідуалізації покарання на різних етапах реалізації покарання. Тому пропозиція деяких вчених щодо необхідності створення окремої норми, що передбачатиме перелік спеціальних видів кримінальних покарань, що застосовуються до військовослужбовців, та особливості їх призначення, викликає певні сумніви [12, с. 142]. Якщо йти таким шляхом, то однозначно виникатимуть питання щодо правового врегулювання інших покарань, які можуть застосовуватися до військовослужбовців. Крім того, така позиція не сприятиме покращенню якості роботи судів щодо диференціації та індивідуалізації покарань у процесі призначення покарань за ступенем їх суворості.

Але не можна заперечувати, що в такому разі існує раціональне зерно. На нашу думку, із врахуванням наявної системи покарань більш ефективним буде впровадження в Розділ XIX Особливої частини КК України статті, що визначатиме перелік покарань, які застосовуються виключно до військовослужбовців, особливо коли вони чинять злочини, пов'язані з порядком проходження військової служби на кшталт положень ст. ст. 96б, 98 КК України, існування якої не вноситиме дисонанс у чинне законодавство. Загальна система покарань не буде порушуватися, а суворість покарань за їх ступенем буде збережена. Крім того, така позиція спонукатиме законодавця до змінення підходу визначення в санкціях статей Розділу XIX Особливої частини КК України покарань із перевагою тих, що пов'язані з особливостями правового статусу військовослужбовців. Як ми вже зазначали, не суворість, а неминучість покарання повинна братися за основу. Розширення сфери застосування покарань, які застосовуються виключно до військовослужбовців, на відміну від поширеності позбавлення волі, сприятиме захисту військовослужбовців як таких із наданням їм можливості залишитися повноправними членами військового колективу та посиленням заходів застосування щодо них альтернативних позбавленню волі покарань.

Висновки. Покарання, які можуть застосовуватися до військовослужбовців, займають самостійне місце в загальній системі покарань.

За наявністю спеціальних ознак, пов'язаних з особливостями правового статусу військовослужбовця, покарання, які можуть

застосовуватися до військовослужбовців, можна класифікувати на ті, що можуть застосовуватися до військовослужбовців, та ті, застосування яких можливо у зв'язку з виключністю їх правового становища.

Для досягнення цілісності системи покарання через призму ефективності її виконання доцільно в загальній системі покарань визначити поділ покарань за критерієм ізоляції особи від суспільства.

Покарання, виключність призначення яких визначена законодавством щодо військовослужбовців, доцільно виокремити в самостійну норму Розділу XIX КК України за вчинення військових злочинів.

Перспективами подальших розвідок у вказаному напрямі є дослідження проблемних аспектів призначення та виконання різних видів покарань, що можуть застосовуватися виключно до військовослужбовців через призму їх класифікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини : Висновок Головного науково-експертного управління від 22 грудня 2014 р. № 1552 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53043.
2. Пономаренко Ю.А. Види наказаний по уголовному праву Украины : [монография] / Ю.А. Пономаренко. – Х. : ФИНН, 2009. – 344 с.
3. Военно-уголовное право : [учебник] / под ред. Х.М. Ахметшина, О.К. Зателепина. – Вып. 93. – М. : За права военнослужащих, 2008. – 384 с.
4. Ахметшин Х.М. Основные вопросы теории советского военно-уголовного законодательства и практики его применения : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук / Х.М. Ахметшин. – М., 1975. – 56 с.
5. Сивов В.В. Специальные виды уголовных наказаний, применяемых к военнослужащим: уголовно-правовой и уголовно-исполнительный аспекты : [монография] / В.В. Сивов. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 192 с.
6. Толкаченко А.А. Актуальные вопросы практики назначения уголовного наказания военнослужащим / А.А. Толкаченко // Материалы семинаров, проведенных в рамках региональных совещаний председателей окружных (флотских) и гарнизонных военных судов РФ в 2005 г. (Приложение к Информационному бюллетеню военных судов № 1 (201)). – Ч. 1. – М., 2006. – С. 36–46.
7. Уголовно-исполнительное право России : [учебник] / под ред. В.И. Селиверстова. – 6-е изд. перераб. и доп. – М. : Норма, Инфра-М, 2012. – 544 с.
8. Шулепов Н.А. Теоретические основы реализации уголовной ответственности военнослужащих : дисс. ... докт. юрид. наук / Н.А. Шулепов. – М., 2001. – 365 с.
9. Військове виховання: історія, теорія та методика : [навчальний посібник] / за ред. В.В. Ягупова. – К. : Graphic&Design, 2002. – 560 с.
10. Аналіз стану здійснення судочинства у I півріччі 2016 року (за даними судової статистики) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/8CB8A0D97939D5B8C2258041004441BB](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/8CB8A0D97939D5B8C2258041004441BB).
11. Ніколаєнко Т.Б. Поняття, ознаки покарань, пов'язані з ізоляцією особи військовослужбовця / Т.Б. Ніколаєнко // Часопис Київського університету права. – 2017. – № 1. – С. 155–161.
12. Закомолдин Р.В. О недостатках регламентации специальных видов уголовного наказания, применяемых к военнослужащим / Р.В. Закомолдин // Уголовно-правовая политика и проблемы противодействия современной преступности : сборник научных трудов. – Саратов, 2006. – С. 140–144.